

Ν. Λυγερός: Οι πράξεις και το λάθος του Ελευθερίου Βενιζέλου και από τη φοβία στο Κίνημα της 1ης Μαρτίου 1935.

Κείμενα : Νίκος Λυγερός και Επιμέλεια : Σοφία Ντρέκου.

Από τη φοβία στο Κίνημα της 1ης Μαρτίου 1935.

Όταν εξετάζουμε τον τρόπο σκέψης ενός πολιτικού το κάνουμε μέσα σ' ένα πλαίσιο ορθολογισμού. Έτσι η ανάλυση μπορεί να ενταχθεί στο πεδίο δράσης της Θεωρίας Παιγνίων. Επίσης για να χαρακτηρίσουμε τις κινήσεις έχει νόημα να μελετηθεί αν αποτελούν πράξεις, δηλαδή μη αναστρέψιμες κινήσεις. Μόνο που υπάρχει ένα θεμελιακό πρόβλημα όταν το υπόβαθρο είναι σαθρό. Και αυτό του Κινήματος του 1935 είναι η αποτυχία του Κινήματος του 1933. Από τότε ο Βενιζέλος θεωρεί ότι θα είναι θύμα των εχθρών του και θα αναπτύξει ουσιαστικά μια φοβία που θα τον οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι τα προβλήματα δεν λύνονται με δημοκρατικό τρόπο. Έτσι αποφάσισε πάντα σε συνεργασία με τον Πλαστήρα να ξεμπερδέψει με τους αντιπάλους μ' έναν τρόπο άλλο, τον οποίο δεν είναι ανάγκη να χαρακτηρίσουμε. Σε κάθε περίπτωση, είναι και πάλι η ανάμειξη του στρατού στην πολιτική και της πολιτικής στον στρατό. Με τη φοβία της αδικίας, δημιουργείται άλλη αδικία με όφελος. Ο στόχος, ο αρχικός τουλάχιστον, ήταν να γίνει κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη για να προκαλέσει την παραίτηση της κυβέρνησης στην Αθήνα. Και το μόνο θα ήταν ο έλεγχος του στρατού μέσω Θεσσαλονίκης, Καβάλας, Κρήτης και νησιών του Αιγαίου. Όμως τελικά και για λόγους κατανοητούς λόγω του παρελθόντος του, το κίνημα αρχίζει στην Κρήτη. Όμως η αποτυχία του Κινή-

ματος στη Θεσσαλονίκη, κατέληξε στην παράδοση του στρατού και στη συνέχεια του στόλου. Έτσι ο Βενιζέλος κατέφυγε στο Κάιρο που άνηκε τότε στη φασιστική Ιταλία και ζήτησε πολιτικό άσυλο. Και αυτή η πράξη έχει ενδιαφέρον για έναν πολιτικό αφού προσπαθεί να κάνει ένα πραξικόπημα σε μια δημοκρατία και μετά την αποτυχία ζητά προστασία από τον φασισμό. Στη συνέχεια βρέθηκε στο Παρίσι αυτοεξόριστος. Και ο Πλαστήρας καταδικάστηκε ερήμην σε θάνατο. Ο Βενιζέλος πέθανε το 1936.

N. Lygeros: L' erreur de jugement de Vénizélos en 1934

Οι πράξεις του Ε. Βενιζέλου.

- Το 1922, έστειλε τηλεγράφημα εκ των υστέρων για την καταδίκη των 6.
- Το 1923, υπογράφει την Συνθήκη της Λωζάννης ως πρώην.
- Το 1930, υπογράφει την ελληνοτουρκική σύμβαση στην Άγκυρα.
- Το 1931, είναι ενάντια στην Επανάσταση των Κυπρίων.
- Το 1934, στέλνει επιστολή στην Επιτροπή Βραβείων Νόμπελ για να προτείνει τον Κεμάλ για το Βραβείο Νόμπελ Ειρήνης.
- Το 1935, ενθάρρυνε το στρατιωτικό πραξικόπημα.
- Την ίδια χρονιά, καταδικάζεται σε θάνατο ως προδότης της πατρίδας.
- Το 1936, πεθαίνει.

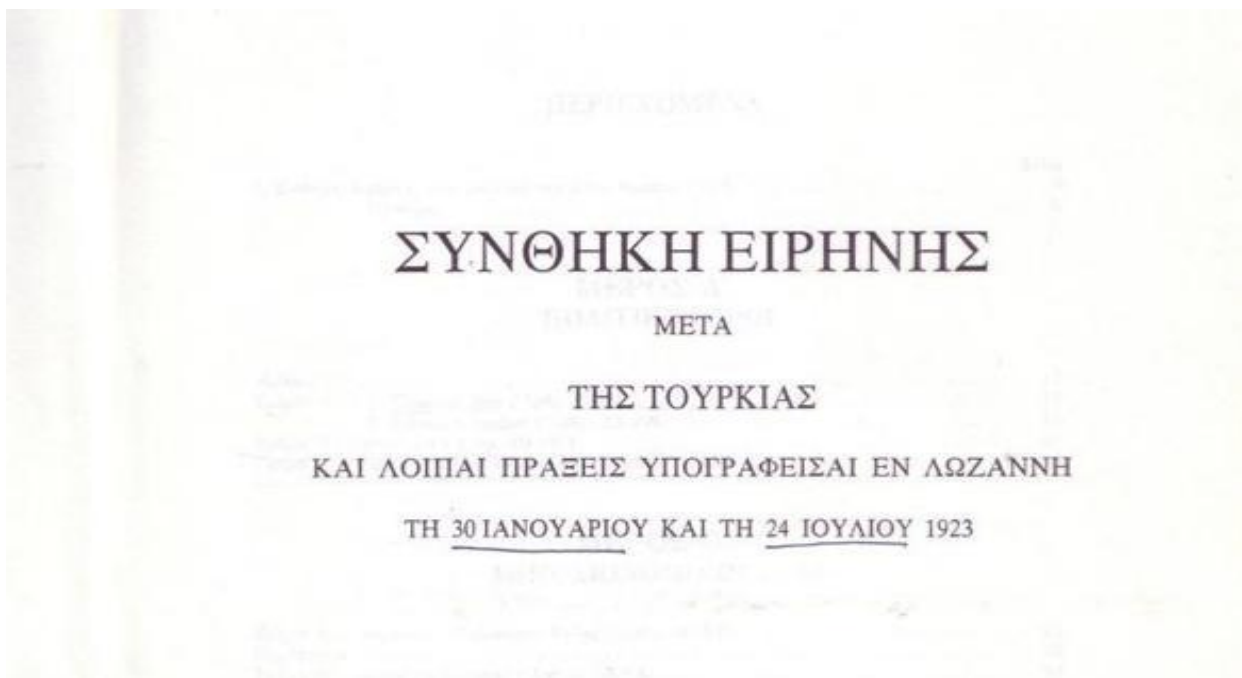
Αυτές οι πράξεις του Ε. Βενιζέλου έχουν μεταξύ τους μια συνέχεια σκέψης και δεν αποτελούν εξαίρεση, αλλά κατάληξη της πολιτικής του. Δεν είναι λοιπόν κινήσεις που έγιναν χωρίς προετοιμασία και δεν αποτελούν απλώς απαντήσεις στις συνθήκες της εποχής του. Ο Ε. Βενιζέλος ακολουθεί πιστά έναν τρόπο σκέψης που δεν αλλάζει. Το ενδιαφέρον της υπόθεσης είναι γιατί πολλοί αναλυτές δεν βάζουν μαζί αυτές τις πράξεις και εξετάζουν την καθεμία χωρίς τις άλλες για να φανεί ότι πρόκειται για εξαίρεση. Αλλά όταν οι εξαιρέσεις είναι τόσες πολλές, απλώς αποτελούν κανόνα. Αν προσθέσουμε την καθυστέρηση που προκάλεσε για το θέμα της απελευθέρωσης της Κρήτης, στο γεγονός ότι ήταν κάθετα ενάντια στην απελευθέρωση της Κύπρου το 1931, τότε βλέπουμε τα ίχνη μιας ορθολογικής πολιτικής που δεν άλλαξε τόσα χρόνια. Δεν προώθησε αυτό που ονομάζουμε πιο απλά τα εθνικά μας θέματα. Αντιθέτως κάνοντας αυ-

τές τις πράξεις, φαίνεται ξεκάθαρα ότι ήθελε να βρει ισορροπίες με τον ξένο παράγοντα.

Το ερώτημα είναι απλό: γιατί όλα αυτά τα στοιχεία δεν επαρκούν για να πάρει κάποιος μια αντικειμενική θέση. Η απάντηση είναι απλή: οι περισσότεροι δεν εξετάζουν αυτά τα δεδομένα, η προπαγάνδα συνεχίζει να λειτουργεί. Παρουσιάζεται ως μια εναλλακτική σε σχέση με τον Βασιλιά Κωνσταντίνο Α', ενώ και οι δύο ενεργοποίησαν ένα απaráδεκτο πλαίσιο ενάντια στις στρατηγικές θέσεις του Ελληνισμού. Αλλά σιγά σιγά όλοι θα καταλάβουν περί τίνος πρόκειται.

«Λωζάννη, 15 Νοεμβρίου 1922. Επαναστατικήν Επιτροπήν. Αθήνας. Σήμερον (δηλαδή των ώρα που οι καταδικασθέντες οδηγούνταν προς εκτέλεση) ο Λόρδος Κώρζον βαθύτατα συγκεκινημένος με πλησίασε και μοι επέδειξε τηλεγράφημα αγγέλον την απόφασιν του Στρατοδικείου δι' ης καταδικάζονται εις θάνατον οι κατηγορούμενοι. Μοι ετόνισεν την φρικαλέαν εντύπωσιν, η οποία θα εδημιουργείτο όχι μόνον μεταξύ των κυβερνητικών κύκλων εν Αγγλία, αν υπεύθυνοι υπουργοί της χώρας, οίτινες κατά τρόπο έκδηλον **είχον υπέρ αυτών την υποστήριξιν της κοινής γνώμης ότε ανέλαβον την αρχήν**, εξετελούντο. Και προσέθηκεν ότι αν πραγματοποιηθή η εκτέλεσις η βρεττανική κυβέρνησις θα προβή εις ανάκλησιν του πρεσβευτού της. Καίτοι, όπως γνωρίζετε, μετά προσοχής αποφεύγω να επέμβω εις τας εσωτερικάς υποθέσεις της χώρας. Θεωρώ καθήκον μου να σας βεβαιώσω ότι η εντύπωσις θα είναι πράγματι ως την παριστά ο Λόρδος Κώρζον και να επισύρω την προσοχήν σας επί του γεγονότος ότι η θέσις μου ενταύθα θα καταστή δυσχερής».

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Η ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ:

Τον Κύριον Ελευθέριον Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΝ, Πρώην Πρόεδρον του Υπουργικού Συμβουλίου,
Μεγαλόσταυρον του Τάγματος του Σωτήρος

Τον Κύριον Δημήτριον ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΝ, Πληρεξούσιον Υπουργόν εν Λονδίνω, Ταξίαρχον
του Τάγματος του Σωτήρος

N. Λυγερός: Το λάθος της απόφασης του Βενιζέλου το 1934.

Μετάφραση από τα γαλλικά Βίκυ Τσατσαμπά (fr22578-ΕΛ-It).

Το λάθος της απόφασης του Βενιζέλου το 1934 αφορά την πρότασή του για την απονομή του βραβείου Νόμπελ Ειρήνης στον Μουσταφά Κεμάλ. Ευτυχώς, η Επιτροπή Νόμπελ με υποδειγματική σοφία δεν την έλαβε καθόλου υπόψη της κι αυτή η υποψηφιότητα δεν συζητήθηκε καν. Ωστόσο, έχει ενδιαφέρον να μελετήσουμε το πρωτότυπο αυτής της επιστολής για να κατανοήσουμε αυτόν τον συλλογισμό που δεν λαμβάνει υπόψη την ύπαρξη της γενοκτονίας, ιδίως με την ευκαιρία της συμπλήρωσης των 100 χρόνων της τελευταίας.

“Κύριε Πρόεδρε,

Για σχεδόν επτά αιώνες ολόκληρη η Εγγύς Ανατολή και μεγάλο μέρος της κεντρικής Ευρώπης ήταν η σκηνή αιματηρών πολέμων. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και το απολυταρχικό καθεστώς των Σουλτάνων ήταν η κύρια αιτία.

Η υποδούλωση χριστιανικών λαών, οι θρησκευτικοί πόλεμοι και ο Σταυρός εναντίον της Ημισελήνου που μοιραία επακολούθησαν και οι διαδοχικές επαναστάσεις όλων αυτών των λαών που επιδίωκαν την απελευθέρωσή τους, δημιούργησαν μια κατάσταση, η οποία παρέμενε ως μια σταθερή πηγή κινδύνου όσο η Οθωμανική Αυτοκρατορία διατηρούσε το στίγμα που της είχαν αφήσει οι Σουλτάνοι.

Οι δύο πρώτες παράγραφοι είναι μια ευθεία καταγγελία του καθεστώτος των Σουλτάνων και κατά συνέπεια μόνο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που ο ίδιος θεωρεί ως την αποκλειστική υπεύθυνη για τους αιματηρούς πολέμους στην Εγγύς Ανατολή και στην Κεντρική Ευρώπη. Παρά το γεγονός ότι αυτή η κατηγορία είναι βάσιμη, έχει τοποθετηθεί στην κορυφή, παραλείποντας τελείως την οποιαδήποτε αναφορά στο καθεστώς των Νεοτούρκων, για να τονίσει το φιλελεύθερο πνεύμα του μεταρρυθμιστή χωρίς να διευκρινίσει βέβαια ότι μέσα στο πλαίσιο γενοκτονίας συνέχισε μέχρι το 1923, την πολιτική που άρχισε το 1894 αναφορικά με τη συ-

στηματική καταστροφή όλων των μη μουσουλμανικών λαών της Αυτοκρατορίας.

Η εγκαθίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας το 1922, όταν το εθνικό κίνημα του Μουσταφά Κεμάλ Πασά θριάμβευσε ενάντια των αντιπάλων του, έθεσε οριστικά τέλος σε αυτό το καθεστώς αστάθειας και αδιαλλαξίας.

Σπάνια, πράγματι, πραγματοποιήθηκε σε ένα τόσο σύντομο χρονικό διάστημα μια αλλαγή τόσο ριζική στη ζωή ενός έθνους.

Σε μία αυτοκρατορία σε παρακμή, η οποία ζει κάτω από ένα θεοκρατικό καθεστώς όπου η έννοια του δικαίου και της θρησκείας συγχέονται, αντικαταστάθηκε από ένα κράτος εθνικό και σύγχρονο, γεμάτο σθένος και ζωή.

Είναι ενδιαφέρον να διαπιστώσουμε σε αυτές τις παραγράφους την σύγχυση που υπάρχει ανάμεσα στις έννοιες της αστάθειας και αδιαλλαξίας. Διότι είναι αλήθεια ότι το νέο καθεστώς δημιούργησε σταθερότητα συνεχίζοντας τη γενοκτονία, εφόσον οι διαφορές είχαν εξαλειφθεί αλλά αυτό επιτεύχθηκε χάρη στην αδιαλλαξία η οποία αποδείχθηκε μέσω της γενοκτονίας και την τελική της φάση που ήταν η χειρότερη δυνατή. Έτσι η αλλαγή ήταν ριζική, επειδή επρόκειτο απλά για μια πραγματική δικτατορία και τίποτα λιγότερο. Αναφορικά με την κριτική στην αντιπαράθεση του θεοκρατικού καθεστώτος, όπου η έννοια του δικαίου και της θρησκείας συγχέονται, είναι εξίσου προσβλητική που προέρχεται από έναν πολιτικό ο οποίος ζει σε ένα κράτος, όπου το κράτος και η εκκλησία δεν διαχωρίζονται καθόλου. Ο Βενιζέλος υπολόγιζε στην άγνοια αυτού του γεγονότος από την πλευρά της επιτροπής του Νόμπελ;

Υπό την καθοδήγηση του μεγάλου μεταρρυθμιστή Μουσταφά Κεμάλ Πασά, το απολυταρχικό καθεστώς των Σουλτάνων καταργήθηκε και το κράτος γίνεται εντελώς κοσμικό. Το έθνος στο σύνολό του όρμησε προς την πρόοδο, φιλόδοξο, και δικαίως, στο να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των πολιτισμένων εθνών. Όμως το κίνημα για την εδραίωση της ειρήνης συμπορευόταν με όλες τις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις που έδωσαν την πραγματική κατάσταση του στο νέο ακραιφνώς εθνικό κράτος της Τουρκίας. Πράγματι, η Τουρκία δεν δίστασε να αποδεχθεί πιστά την απώλεια επαρχιών που κατοικούνταν από άλλες εθνότητες, και ειλικρινά ικανοποιημένη με τα εθνικά και πολιτικά σύνορά της που ορίζονται από τις Συνθήκες έγινε ένας πραγματικός στυλοβάτης της ειρήνης στην Εγγύς Ανατολή.

Αυτή τη φορά ο Μουσταφά Κεμάλ παρουσιάζεται ως ένας μεγάλος μεταρρυθμιστής χωρίς να διευκρινίζει ότι πρόκειται για την περίπτωση της απόλυτης δικτατορίας. Βέβαια ο Βενιζέλος δεν θα μπορούσε να το ξέρει, αλλά αυτά είναι τα ίδια χαρακτηριστικά που θα καθορίσουν στη συνέχεια το καθεστώς του Χίτλερ, του Μουσολίνι, του Στάλιν. Η Τουρκία έγινε βεβαίως ένα κράτος λαϊκό, αλλά μόνο με μουσουλμάνους, πράγμα που συνεχίζει να προξενεί σύγχυση μέχρι και τις μέρες μας, εφόσον όλοι οι άλλοι είχαν εξολοθρευτεί ή εξαιρεθεί. Όσον αφορά στην πρώτη γραμμή των πολιτισμένων λαών, είναι καλύτερο να αποφευχθεί αυτό το παράδειγμα γενοκτόνου. Με το να γράφει ότι η Τουρκία αποδέχθηκε πιστά την απώλεια επαρχιών που κατοικούνταν από άλλες εθνότητες, ο Βενιζέλος δεν χρησιμοποιεί μόνο έναν ευφημισμό, αλλά διαπράττει σοβαρό σφάλμα προπαγάνδας. Η Τουρκία δεν αποδέχθηκε αυτές τις παραχωρήσεις παρά μόνο επειδή ήταν αναγκαστικές, επειδή είχε χάσει τους δύο Βαλκανικούς Πολέμους και επίσης τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Είναι αυτές οι ήττες που την ανάγκασαν να αποχωριστεί από τα εδάφη της που είχε καταλάβει, και τίποτε άλλο.

Είναι εμείς οι Έλληνες, που αιματηρές μάχες που διήρκησαν αιώνες μας έφεραν σε μια κατάσταση συνεχούς ανταγωνισμού με την Τουρκία, οι οποίοι είχαμε πρώτοι την ευκαιρία να αντιληφθούμε τα αποτελέσματα της ριζικής αλλαγής που εμφανίστηκαν σε αυτή τη χώρα, τους διαδόχους της παλιάς Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Από την επόμενη μέρα της καταστροφής της Μικράς Ασίας, έχοντας διακρίνει τη δυνατότητα συνεννόησης με την αναγεννημένη Τουρκία, μετά τον πόλεμο ως εθνικό κράτος, της τείναμε το χέρι που το δέχτηκε με ειλικρίνεια.

Οι αναφορές στην Μικρασιατική καταστροφή και οι σχετικές εξηγήσεις δεν είναι μόνο ακατάλληλες για να μιλήσουμε για αυτά τα γεγονότα, αλλά είναι απλώς απαράδεκτες για τα αμέτρητα θύματα αυτών των φρικαλεοτήτων του πολέμου και όλο το σύνολο των εξόριστων από τις πατρογονικές τους εστίες. Όσο για την αναγεννημένη Τουρκία, γιατί να μην δούμε μέσα σε αυτήν την έκφραση την συγκεκριμενοποίηση του αποτελέσματος της γενοκτονίας που προέκυψε από την εξολόθρευση όλων των πληθυσμών που θεωρούνταν εκφυλισμένοι από την τούρκικη οπτική πλευρά, δηλαδή από την πλευρά κάποιου που κρίνει ότι είναι ισχυρός έναντι των αδύναμων. Και όσον αφορά τους Έλληνες, δεν μπορούσαν να τείνουν το χέρι, εφόσον τα χέρια τους είχαν κοπεί εκείνη την εποχή μαζί με την απώλεια της περιοχής του Πόντου και της Μικράς Ασίας. Μαζί με

την ακρωτηριασμένη Θράκη, πώς θα μπορούσαμε να αποδεχτούμε χωρίς να μας εξαναγκάσουν, αυτή την ανθρωπιστική φρίκη.

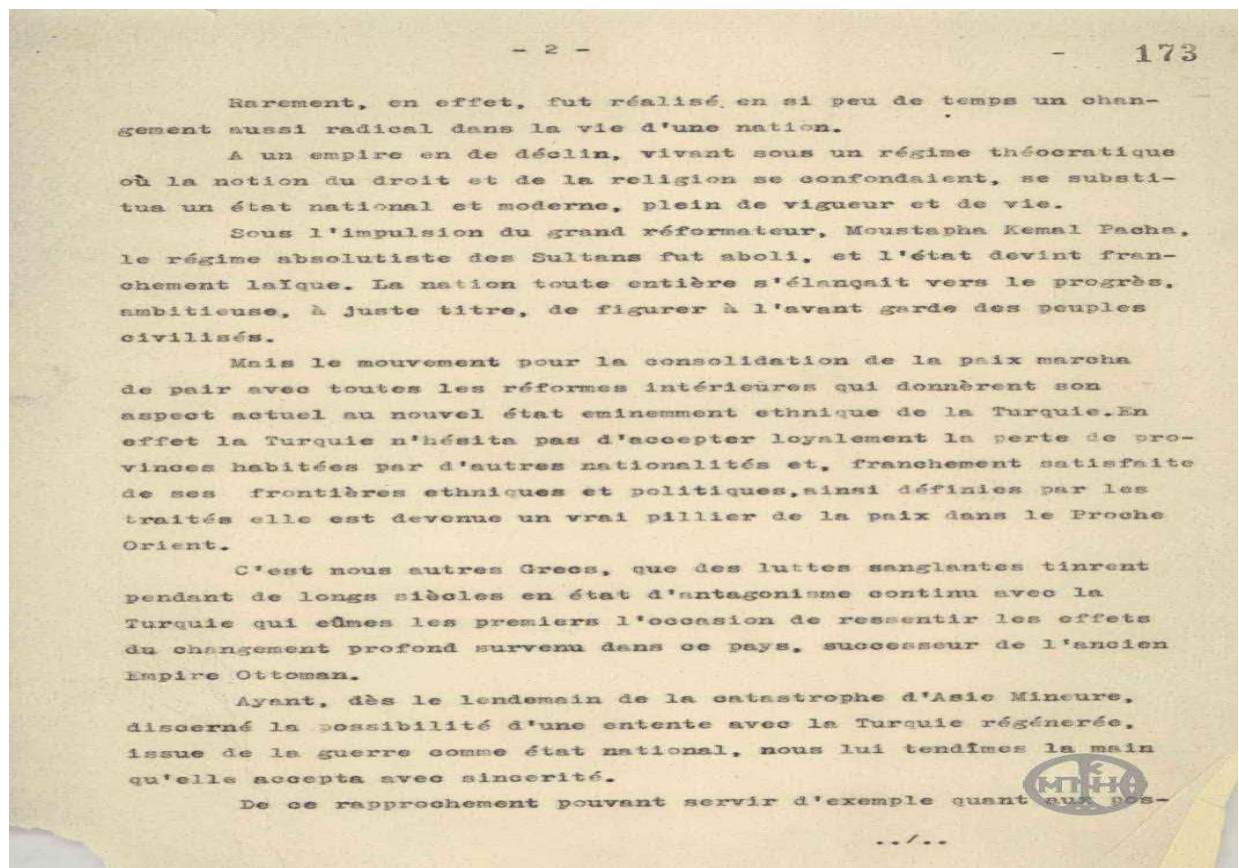
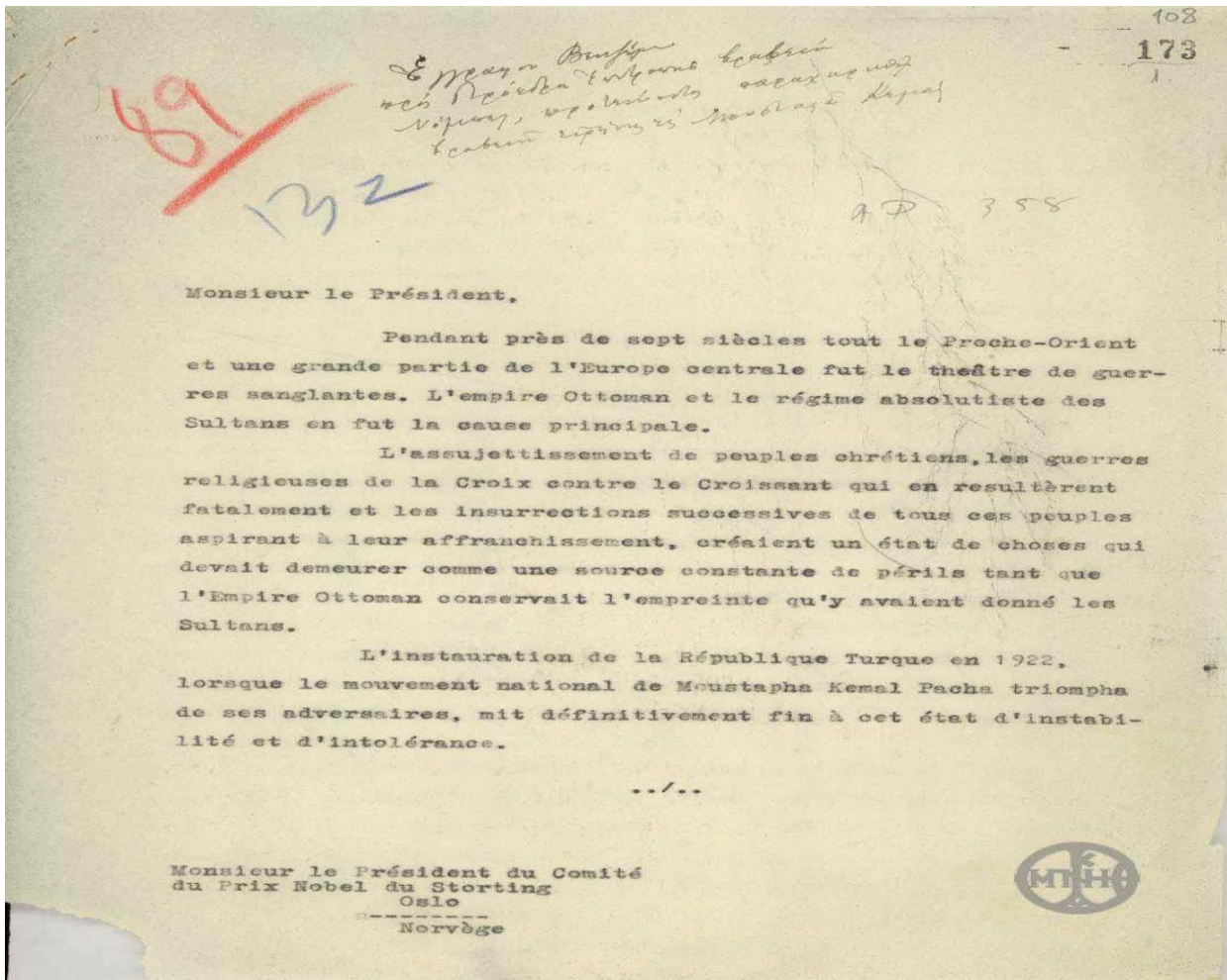
Αυτή η επαναπροσέγγιση μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα αναφορικά με τις δυνατότητες συνεννόησης ανάμεσα σε λαούς που τους χωρίζουν οι πιο σοβαρές διαφορές, εφόσον αυτοί αφήσουν να εισχωρήσει η ειλικρινής επιθυμία για ειρήνη, δεν έχει ως αποτέλεσμα παρά μόνο οφέλη τόσο για τις δύο χώρες όσο για τη διατήρηση της ειρηνικής τάξης στην Εγγύς Ανατολή.

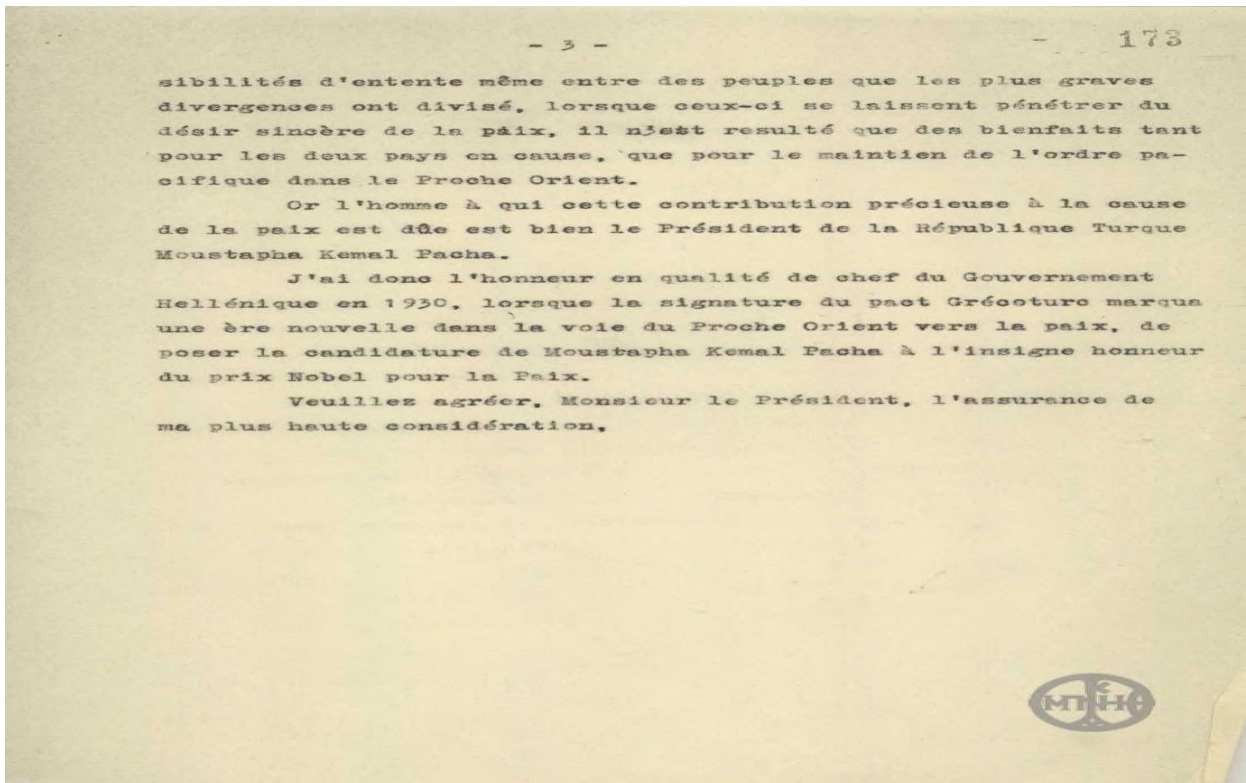
Αλλά ο άνθρωπος στον οποίο αυτή η πολύτιμη συμβολή στην υπόθεση της ειρήνης οφείλεται είναι ο Πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας Μουσταφά Κεμάλ Πασά.

Έτσι έχω την τιμή όντας αρχηγός της Ελληνικής Κυβέρνησης το 1930, όταν η υπογραφή του ελληνοτουρκικού συμφώνου σηματοδότησε μια νέα εποχή στο μονοπάτι της Εγγύς Ανατολής προς την ειρήνη, να θέσω την υποψηφιότητα του Μουσταφά Κεμάλ Πασά για να τιμηθεί με το Βραβείο Νόμπελ Ειρήνης.

Παρακαλώ δεχθείτε, Κύριε, τη διαβεβαίωση της βαθύτατης εκτίμησής μου.”

Οι παράγραφοι του τέλους αγγίζουν τα όρια της πολιτικής αθωότητας γιατί μετά από όλες αυτές τις τρομακτικές απώλειες, αυτές τις γενοκτονίες, να μιλάμε για ειλικρινή επιθυμία για την ειρήνη, φτάνει να καταδειχθεί η ανικανότητα όχι μόνο στο να αναλυθεί σωστά το παρελθόν αλλά επίσης στο να κατανοηθεί στρατηγικά το μέλλον. Ευτυχώς, για τον Βενιζέλο, πέθανε το 1936 και δεν μπόρεσε να δει την συνέχεια του κεμαλισμού. Ευτυχώς επίσης, ο Μουσταφά Κεμάλ πέθανε το 1938 και δεν είχε τον χρόνο να προσθέσει περισσότερα ελαττώματα στις σκέψεις του Βενιζέλου. Γιατί αυτές οι τελευταίες αποδεικνύουν σαφώς την ανικανότητά του να κρίνει στοιχεία και καταστάσεις σαφείς σε σχέση με την ιστορία. Σε κάθε περίπτωση, το σημαντικό είναι ότι αυτή η συστατική επιστολή του τοποθετήθηκε εκεί όπου της άξιζε να είναι και που κανείς στην Επιτροπή Νόμπελ δεν την έλαβε υπόψη του. Διότι η δικαιοσύνη της Ανθρωπότητας δεν χρειάζεται συστάσεις.

30761) Οι πράξεις του Ε. Βενιζέλου. Perfection 18 2 2/2017. En. The acts of E.Venizelos.

28644) Από τη φοβία στο Κίνημα της 1ης Μαρτίου 1935. Perfection 17 9 10/2016. En. From the phobia, to the Movement of March 1st of 1935.

22578) L'erreur de jugement de Vénizélos en 1934. Perfection 16 10 11/2015. Ελ. Το λάθος της απόφασης του Βενιζέλου το 1934. It. L'errore del giudizio di Venizelos nel 1934.

Λιθογραφία εποχής με την ακόλουθη λεζάντα: «Ο δαφνοστεφής βασιλεύς και ο πολυμήχανος πρωθυπουργός μετά του επιτελείου, καθορίζοντες εν Χατζή-Μπεκλίκ τους όρους της εν Βουκουρεστίω συνθήκης, την 14η Ιουλίου 1913». Οι μεγάλοι πόλεμοι της Ελλάδος, Εκδόσεις Κ. Κουμουνδουρέα.

Ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος (Μουρνιές Χανίων, 11 Αυγούστου/23 Αυγούστου 1864 – 18 Μαρτίου 1936) ήταν Έλληνας πολιτικός που διετέλεσε πρωθυπουργός της Κρητικής Πολιτείας και επτά φορές πρωθυπουργός της Ελλάδας και ως Αυτοκράτορας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ως πολιτικός διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στο Κρητικό Ζήτημα καθώς και στα πολιτικά δρώμενα της Ελλάδας από το 1910 έως το 1935.

Οργάνωσε το Κίνημα του Θερίσου και το 1910 ανέλαβε την πρωθυπουργία της Κρητικής Πολιτείας, την οποία εγκατέλειψε λίγους μήνες αργότερα για να αναλάβει την πρωθυπουργία στην Ελλάδα κατόπιν προσκλήσεως του Στρατιωτικού Συνδέσμου. Από την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τάχθηκε υπέρ της Αντάντ διαφωνώντας ανοιχτά με την σταση του Βασιλιά. Λόγω αυτής της διαφωνίας, αν και είχε εκλεγεί πρωθυπουργός παραιτήθηκε δημιουργώντας τα γεγονότα του Εθνικού Διχασμού.

Επέστρεψε στην πρωθυπουργία την περίοδο 1917 - 1920 αλλά εγκατέλειψε την Ελλάδα μετά την ήττα του στις Εκλογές του Νοεμβρίου του 1920. Επέστρεψε το 1924 για λίγους μήνες και το 1928 εξελέγη πάλι πρωθυπουργός. Τον Ιανουάριο του 1933 έγινε για τελευταία φορά πρωθυπουργός και τον Μάρτιο του 1935 μετά από απόπειρα πραξικοπήματος κατέφυγε στο Παρίσι, όπου και απεβίωσε. Θάφτηκε σε ύψωμα στην αρχή του Ακρωτηρίου της Κρήτης, κοντά στο μέρος όπου γεννήθηκε. Οι Τάφοι των Βενιζέλων είναι σήμερα ένα από τα πιο γνωστά αξιοθέατα των Χανίων. wikipedia.

Νίκος Λυγερός : Λόγοι Σοφίας.

Κείμενα : Opus of N. Lygeros.

Πηγή : nikos-lygeros-poihsh.blogspot.com.